

Ольга Свиридюк,
Кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СТАН ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Ключові слова: полікультурне виховання, національні символи, ідентичність, полікультурність, різноманітність, культура

Постановка проблеми, основні дослідницькі питання, гіпотези. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність спонукають до підготовки покоління, здатного до співжиття з іншими людьми і соціальними групами. Тому разом із патріотичним і громадянським вихованням важлива роль належить полікультурному вихованню учнів у загальноосвітніх навчальних закладах як найбільш масових соціально-виховних інституціях сучасності. Про важливість означеної проблеми наголошується в основних державних та нормативних документах: Законі «Про освіту», Концепції громадянської освіти та виховання в Україні, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді та ін. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців останніх десятиріч свідчить про актуальність розробки теоретичних і методичних основ підготовки людей до життя в полікультурному суспільстві, полікультурного виховання молодого покоління в умовах посиленої глобалізації світу (Р. Агадулін, Е. Ананьян, І. Білецька, В. Бойченко, В. Болгаріна, І. Бондаренко, Л. Голік, О. Заболотна, А. Кирпа, О. Ковальчук, Т. Кочубей, П. Кендзьор, В. Присакар, А. Сбруєва, А. Солодка та ін.). Варто зазначити, що серед принципів патріотичного виховання, що відображають його специфіку у вітчизняній освіті, на увагу заслуговує: принцип полікультурності, який передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської; принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури та культури народів, що живуть в Україні. Попри всі вищезазначені дослідження ми вбачаємо доцільність проведення моніторингу стану полікультурного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах України.

Методологія чи методи дослідження/ дослідницькі інструменти. З метою виявлення стану полікультурного виховання в шкільній освіті України нами було проведено емпіричне дослідження у школах Черкаської області серед учнів початкової, середньої та старшої ланки навчання. Основним методом визначили анкетування, яке передбачало з'ясування питань національно-патріотичного та полікультурного спрямування. Відповідно, анкетування було запропоновано учням 4, 6, та 11-х класів ряду шкіл м. Умані та Уманського району, що загалом охопило 296 респондентів. Нами було використано дві анкети, які поєднують кількісний та якісний збір даних, а саме: авторська – у 4, 6 класі, та шкальний опитувальник української дослідниці О. Л. Романової в 11 класі для дослідження етнічної ідентичності дітей і підлітків. Перший тест дав змогу оцінити знання національної ідентичності та знання про інші народи, а також їхню думку про інші народи. До питань національної ідентичності відносяться: «Що означає Україна для Вас?» «Як ви розумієте

термін «українець?»» «Які Ви знаєте символи України?». Знання про інші народи мали перевірити такі питання: Які інші країни Ви знаєте окрім України? Які країни межують з Україною? Які інші народи проживають на території України окрім українців? Думку респондентів мали з'ясувати питання такого типу: Звідки Ви дізнались про інші народи? Чи і що Ви хотіли б дізнатись про інші народи? Чи зустрічались Ви коли-небудь з представниками інших народів і що саме вразило при зустрічі? Яким чином можуть різні народи проживати в одній місцевості? Другий тест для старшокласників містить блоки питань за такою спрямованістю: відчуття приналежності до своєї етнічної групи; начущість національності; взаємостосунки етнічної більшості і меншин; використання тієї або іншої мови.

Висновки, основні внески, результати. Проведений моніторинг стану полікультурного виховання в українських школах засвідчив належний рівень сформованості в учнів патріотичних почуттів, знань власної ідентичності, проте відмічено, що знання про інші країни й народи знаходяться на середньому рівні і навіть самі респонденти зазначають, що потребують більше інформації щодо народів, які проживають на території України. Відповіді на запитання, які спрямовані на виявлення рівня сформованості приналежності до тієї чи іншої етнічної групи показали високий рівень сформованості почуттів національного характеру. Однак відповіді на запитання, які спрямовані на виявлення взаємостосунків етнічної більшості і меншин та використання тієї або іншої мови, свідчать про недостатній рівень сформованості полікультурних почуттів. Аналіз програм шкільних предметів показав, що аспекти полікультурного виховання розглядаються в змісті окремих предметів (зарубіжна література, іноземна мова, фізика, історія та географія) через соціокультурну змістову лінію, яка є засобом опанування національних, загальнолюдських культурних і духовних цінностей, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному й морально-етичному розвитку особистості, органічному входженню її в соціум. Такі предмети як українська мова та література, мистецтво, математика в основному націлені на патріотичне та національне виховання. Однак, у програмах для 5–9 класів з таких предметів як: інформатика, біологія, хімія, основи здоров'я, трудове навчання, фізична культура не прослідковується полікультурна спрямованість їх змісту. Дослідження навчальних програм викладання дисциплін у школах із значним відсотком учнів національних меншин засвідчив, що полікультурне виховання в них займає важливе місце і здійснюється через систему особистісних стосунків із новою культурою у процесі оволодіння нею. Цьому сприяє виховання в учнів таких якостей: позитивне ставлення до мов меншин як засобу спілкування, повага до народу, носія цієї мови, толерантне ставлення до його культури, звичаїв і способу життя; культура спілкування, прийнята в сучасному цивілізованому світі; емоційно-ціннісне ставлення до всього, що оточує; розуміння важливості оволодіння мовами меншин і потреба користуватися ними як засобами спілкування. Аналіз сучасного полікультурного виховання учнів у середніх навчальних закладах України. показав, що на державному рівні низка документів – Декларація про державний суверенітет України, Декларація прав національностей України, Конституції України, Закон України «Про національні меншини в Україні, Закон України «Про охорону дитинства», «Національна доктрина розвитку освіти в Україні», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді» та ін. – надають ґрунтовну підтримку розвитку полікультурного виховання. Зокрема, в цих документах значна увага приділяється правам

національних меншин та сповідуються принципи неприпустимості їхньої дискримінації, проявів расизму, ксенофобії, антисемітизму; визнання багатоетнічності, багатомовності, полікультурності важливим здобутком людства, ознакою багатства суспільства; толерантності. Проведений моніторинг стану полікультурного виховання в шкільній освіті України засвідчив, що проблемі полікультурного виховання дітей і молоді приділяється увага на державному рівні, проводяться відповідні наукові дослідження, певні аспекти полікультурності проглядаються в навчальних програмах деяких предметів, але рівень полікультурної вихованості учнів бажає бути вищим.

Список використаних джерел:

1. Білецька І. О. Іншомовна освіта в середніх навчальних закладах США: полікультурний контекст : [монографія] / І. О. Білецька. – Умань : Жовтий О.О., 2013. – 320 с.
2. Бойченко В. В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Бойченко Валентина Василівна ; Херсонський державний університет. – Херсон, 2006. – 202 с.
3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : редакція від 30.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрану.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczercziya.doc. – Назва з екрану.
5. Про національні меншини в Україні Верховна Рада України : Закон від 25.06.1992 № 2494-ХІІ : документ 2494-12, чинний, поточна редакція – редакція від 12.12.2012. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>. – Назва з екрану.
6. Свиридюк О. В. Полікультурне виховання в счасній шкільній освіті Канади: дис.. канд. пед. наук : 13.00.07 / Свиридюк Ольга Володимирівна; Уманський держ. пед. Ун-т імені Павла Тичини. – Умань, 2017. – 235 с.